

בית שאן

הנשכחת בערי ישראל

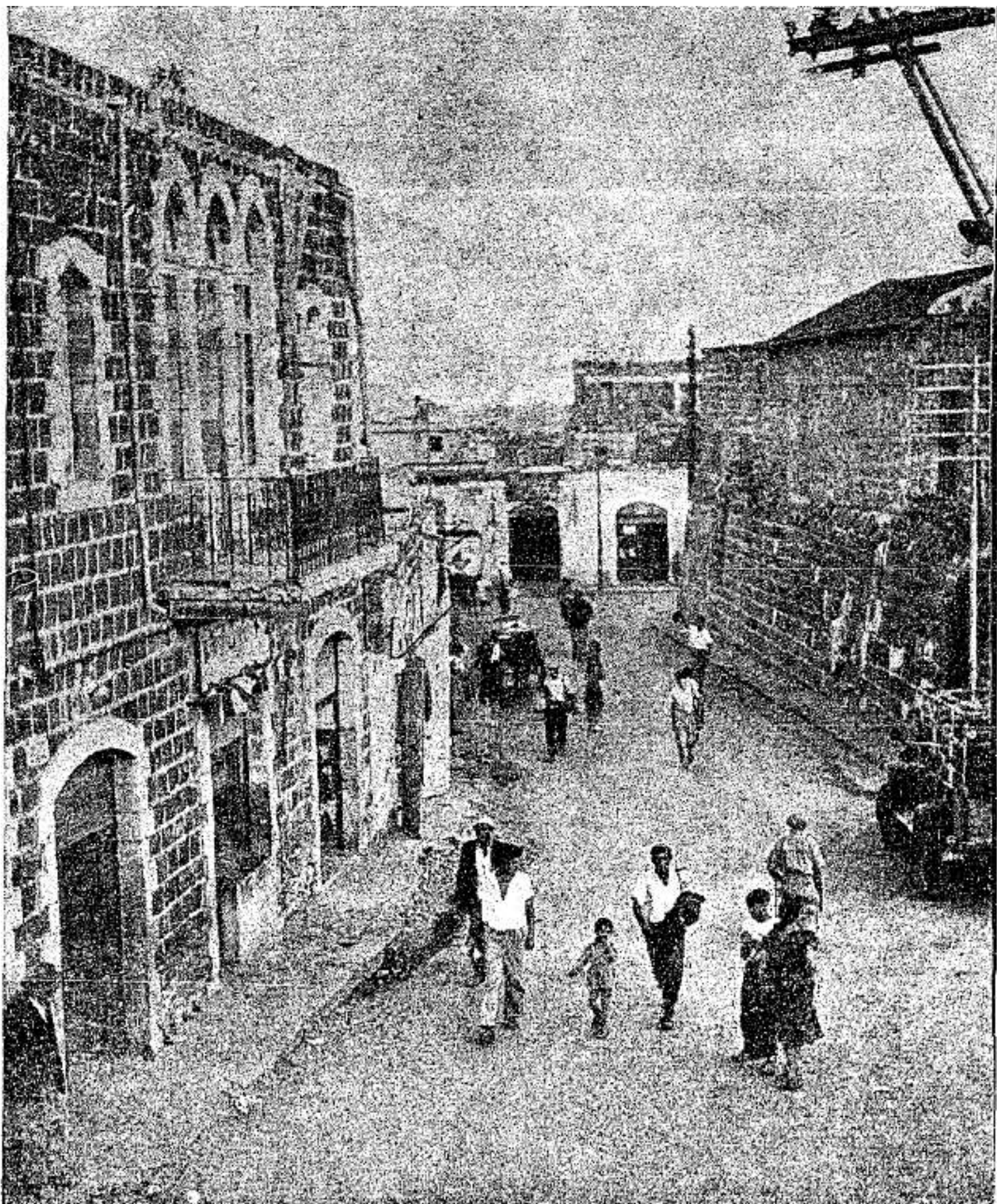
צילום ב. כרמי

סאת רות בונדי

אם תיעזב בית-שאן ואם תתרוקן שוב — מה בכך? עשרות פעמים נעזבה העיר ונתרבה במשך 3500 שנות קיומה; מה חשיבות לדבר אם תל-החורבות שלה יגדל בשכבה נוספת? הארכיאולוג לא יופתע. רק אנתנו, שאיננו יודעים לחשוב במושגים של מאות ואלפי שנים, תמהים: למה הוכרז על עיירה ערבית נטושה כעל עיר, אם לא היה מי שידאג כי תהיה זאת עיר של ממש?

בית-שאן היא העיר הנשכחת בישראל — בלי מקורות-פרנסה משלה, בלי אף מפעל תעשייתי אחד; מרבית פועליה חסרים מקצוע, רבים מתושביה אינם יודעים קרוא וכתוב וקומץ בעלי ההשכלה יושבים על מזוודותיהם. בעצם: מה רע כל כך בבית-שאן? עבודה פשוטה אינה חסרה, שיכונים נבנו, אפילו קולנוע קיים. רק מגרעת אחת לבית-שאן: היא אינה מתפתחת.

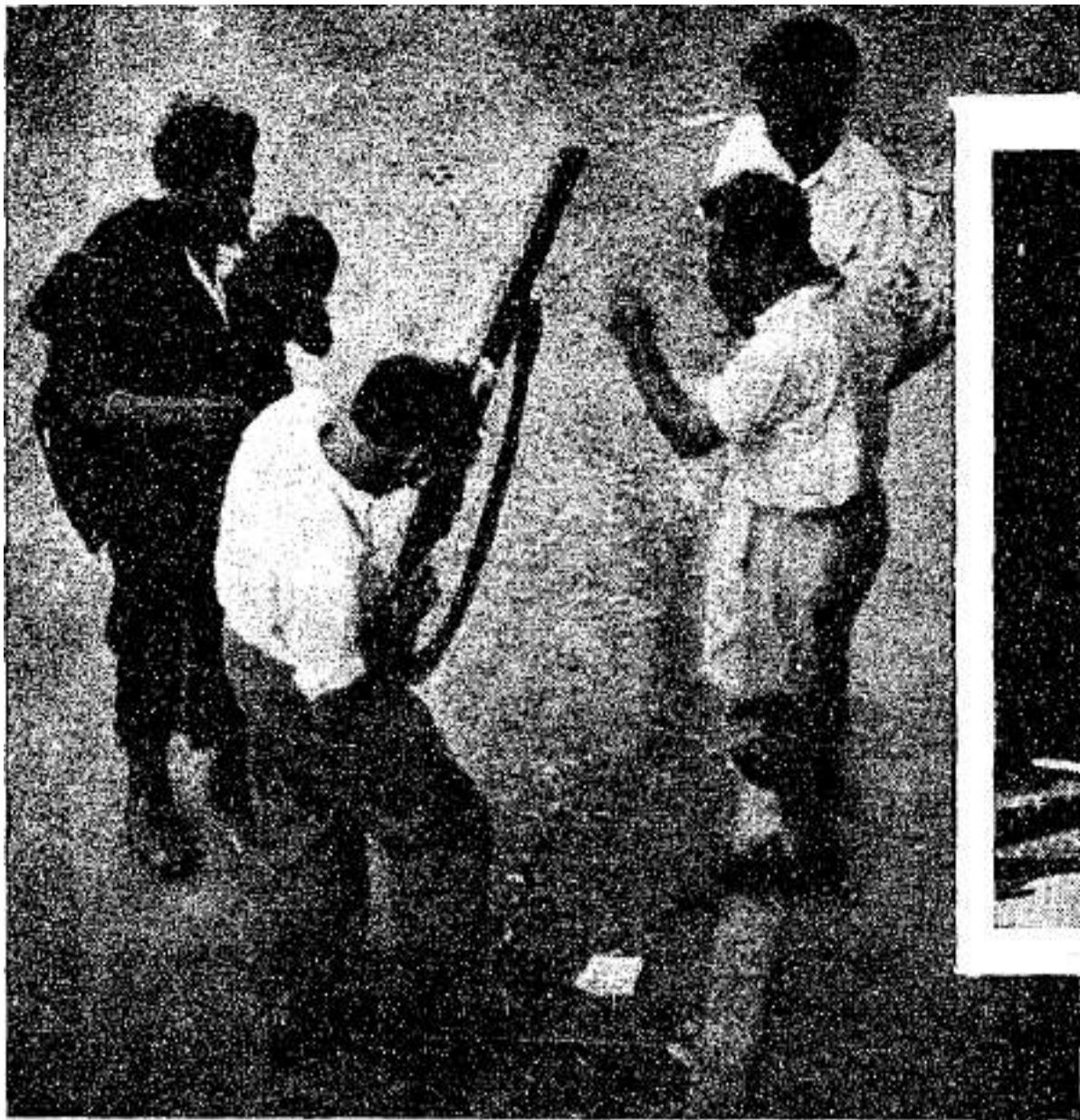
על אף הכל — יש בה משהו, בעיר הזאת, אולי תהיה החומים והקרובים שבאופק, אולי בתיהואבן הכהים, אולי השקט של שעות היום, ואולי הבדידות של ישוב-ספר — משהו בה מעורר חיבה ורחמים. כמו אשה יפה שהודקנה, ככלב קטן שנעזב לגפשו. בית-שאן חיה רק כמה שעות ביום: לפנות בוקר, כשהפועלים יוצאים לעבודה, ועם רדת החשכה, כשהם חוזרים העירה, מאובקים ובלתי-מגולחים. נעצרים ליד קיוסק ובבית-קפה, מחליפים זה עם זה כמה מלים, קונים כיכר לחם (גם שתיים ושלש) ופונים לבתיהם. בתשע יורדת התרדמה על העיר כולה. אבות, בהורים, נערים — כולם יוצאים בבוקר לעבודה, כי פרנסה אינה חסרה לבית-שאן, ליתר דיוק — אינה חסרה לתושביה. בעיר עצמה אין מקורות פרנסה ו-90% מן הפועלים עובדים מחוצה לה: בקיבוצי הסביבה — מעין-הרוד ועד טירת-צבי — בהוות הקלאיות, בעבודות פיתוח אזוריות, במשטרת הגבולות, בבית-הסוהר ליד בית-השיטה, לכאורה, הכל שפיר: 700 מתוך 1200 מפרנסי בית-שאן הם פועלים פשוטים חסרי-מקצוע והעבודה כחקלאות ובפיתוח היא המתאימה להם. אולם עיר המתקיימת כולה על עבודות-חוץ אינה עיר ולא עיירה ולא מושבה: היא סתם מהנהג-עבודה. נאנחים אנשי בית-שאן: „אילו היה לנו לפחות מפעל תעשייתי אחד, ולו למען האשליה בלבד, אך מי יקים אותו? האם משקיע פרטי יבנה בית-החרושת בבית-שאן, אם הוא יכול להקימו במרכז הארץ? ואפילו נותר על משקיעי הון פרטיים, הרי יש לנו ההסתדרות, אך ההון ההסתדרותי עדיין לא מצא את הדרך לעמק הנשכח. אומרים אנשי בית-שאן בנימת קנאה: „כן, לו היינו באר-שבע ומאזורי גבנו כמה בעלי השפעה...“ הכל יודעים: יש הישוב משקי — זה כדאי וזה לא כדאי. חמרי גלם תעשייתיים אין בסביבה, דמי התובלה גבוהים. „אבל יש ירקות ופירות, ולמה לא תקים „תנובה“ בית-החרושת לשימורים? טוען ראש העיר, דב אריאב, חבר עין-הרוד (החלק המפא"יי). „מגדלים כותנה בסביבה ויגדלו עוד יותר — למה לא לפתח כאן תעשיית טכסטיל?“ הרי קיימת כאן גם התחייבות מסויימת — 75% מתושבי העיר הם חברי ההסתדרות. ראש העיר עייף במקצת וממורמר במקצת, אחרי שנתיים של פניות ללא תוצאות. עכשיו צצה תקוה חדשה: משלחת תושבי בית-שאן ביקרה אצל דוד בן-גוריון, שהבטיח לעזור לעיר. „הרי הוא, בן-גוריון, איש המעשה“, אומרים חברי המשלחת, „כשהוא מבטיח הוא גם יקיים“. מצביעים אנשי בית-שאן על עיר חדשה אחרת, קריח שמונה, ששם הוקמה לא מכבר חברה לפיתוח העיר.

כאן רק תחנת מעבר

אך מה תעשו אתם, אנשי בית-שאן, במפעל תעשייתי אם אין לכם בעלי מקצוע? הרי גם עכשיו חסרים חשמל-אים, ושרברבים, ופועלי-בנין מקצועיים, ומנהלי עבודה, ופקידים, ולמצוא איש מתאים לתפקיד אשנבאי בקופת-הולים היתה בעיה, נכון, גם בעלי מקצוע יש למשוך לעיר. אמר מי שאמר: „קיבוצים ותיקים שולחים את חבריהם

עיר ערבית נטושה, שנהפכה לעיר — על הנגר לפחות — מחכה לגואל שנעשה אזנה ליישוב של ממש.

אֶשֶׁר לְהַסְמֵד גַּם בְּבֵית שְׂאֵן, אִמְרַת בְּעֵלַת מְרַגְלוֹי הָדוּ, עוֹלָה מִצְ'כָּיָה

לְפָנֵי עַרְב חֲזוּרִים הַפּוֹעֵלִים לְעִיר — מְקַבְּצִים, מַחֲוֹת, מִשְׁמִיכָה בְּגִבּוּלוֹחַ

הַפְּסָנְתֵר הַיְחִידִי בְּעִיר וְהַמּוֹרָה — שְׁנֵיהֶם עוֹזְבִים

הַשְּׁנַיִם — אַרְבַּעַה. לְכָל אֶחָד הַסֵּבֵר מִשְׁלוֹ. אֹמֵר מוֹרָה בְּבֵית-הַסֵּפֶר הַמַּמְלֶכֶתִי: „אֲשֵׁתִי אֵינָה רוֹצָה לְהִשָּׂאֵר כָּאֵן, אִין לֹה חֲבֵרָה“. אִמְרַת עוֹלָה מִצְ'כָּיָה, אֵם לְשֵׁתִי בְּנוֹת בְּגִיל 13 ו־15: „נִצְטָרֵךְ לְעוֹזֵב, יֵשׁ רַק בֵּית-סֵפֶר יְסוּדִי בְּמִקוֹם“. מוֹסִיקָה קְלָאָסִית זֶרֶה מְאֹד לְאוֹרַת בֵּית-שְׂאֵן וּבְכָל זֹאת — הוֹלְכִים בְּכַיִשׁ וְשׁוֹמְעִים סוּגָטָה שֶׁל שׁוֹפֵן מְנוּבָנֵת עַל פְּסָנְתֵר. הַמּוֹרָה הַיְחִידָה לְפְסָנְתֵר בְּכָל עִמְק בֵּית-שְׂאֵן, וְהַפְּסָנְתֵר הַיְחִידִי בְּעִיר — שְׁנֵיהֶם עוֹזְבִים. אִמְרַת הַמּוֹרָה: „בְּעֵלִי לֹא מֵצָא פְּרִנְסָה מִתְּאִימָה כָּאֵן. עֲכָשִׁיו הוּא עוֹבֵד עַל „נִגְבָּה“ וְאֵנְחָנוּ עוֹבְרִים לְגוֹר בְּחִיפָה“. חֶבֶל לֹה לְעוֹזֵב אֵת בֵּית-שְׂאֵן, הִיא אֹמְרַת, הִיא אוֹהֶבֶת אֵת הָעִיר וְאֵת הַסְּבִיבָה וְאֵת דִּירָתָה בְּבֵית הָעֵרֵבִי. הַתְּרַגְלוֹ הָאֲנָשִׁים לְמִקוֹם, לְמַדוֹ לְאוֹהֵב אוֹתוֹ עַל כָּל מִגְרַעוֹתָיו, רֹאִים אֵת עֲצַמֵּם וְתִיקִים וּמְבוֹסָסִים לְעוֹמֵת הָעוֹלָם הַחֲדָשִׁים, הַבָּאִים עִתָּה מִמְּרוֹקוֹ לְמַעֲבַרַת בֵּית-שְׂאֵן, וּבְכָל זֹאת — עוֹזְבִים.

נִשְׁתַּנָּה רַקֶּמְעֵט

בְּעֵבֶר הַשְּׁפִיעוֹ עַל הָעוֹיָבָה חוֹסֵר הַתְּעַסוּקָה (עַד לֵאבִיב הַשְּׁנָה הָיוּ כְּשֵׁלִישׁ מְפוֹעֵלֵי הַלִּשְׁכָּה מַחוּסְרֵי עֲבוּדָה) וְחוֹסֵר מִים (רַק בְּקִיץ שֶׁעֵבֶר הוֹפֵעַל מִכּוֹן הַמַּיִם הַחֲדָשִׁים), מוֹבֵן, כִּי אֶחָת הַסִּיבּוֹת הַמּוֹזְכְּרוֹת הוּא הָאֲקָלִים הַקְּשָׁה, אֵם כִּי הָאֲקָלִים מִהוּגָה, לְדַעֲתִי, רַק בְּמִקְרִים מַעֲטִים מְנִיעַ יִשְׂדִּי לְעוֹיָבָה, עִתָּה נִדְמָה, כִּי מִה שְׁמַנִּיעַ בְּעִיקָר אֵת הָאֲנָשִׁים לְעוֹזֵב הוּא חוֹסֵר אִמּוּנָה בְּעִתִּידָה שֶׁל בֵּית-שְׂאֵן, אִמְנֵם נִשְׁתַּנָּה מִשְׁהוּ בַחֲמֵשׁ שָׁנֹת קִיּוּמָה — יוֹתֵר מִיָּם, שִׁיכּוּנִים חֲדָשִׁים, חֲשַׁמֵּל בְּכָל הָעִיר הַיִּשְׁנָה, אִךְ לֹאֵלָה, הַמְּשׁוּוִים אֵת קֶצֶב הַהַתְּפַתְחוֹת עִם גִּידוּל-עֵרֵי עוֹלָם אַחֲרוֹת — כּוֹן עֵבֶר, רַמְלָה, בְּאֶרֶשׁ-בַּע — גִּדְמָה, כִּי בֵּית-שְׂאֵן מִתְּקַדַּמַת בְּקֶצֶב שֶׁל שְׁבִלוֹל.

גַּם הַמַּאֲמִינִים בְּבֵית-שְׂאֵן הַתְּחִילוּ לְהִסָּס כְּאִשֶׁר פּוֹרְסָמָה לְפָנֵי כְּמֵה חֲדָשִׁים הַצַּעַת מִשְׁרַד הַפְּנִים לְבַטֵּל אֵת סְטַאטוּס הָעִיר שֶׁל בֵּית-שְׂאֵן וְלְהַפְּוֹךְ אוֹתָהּ לְמוֹשְׁבָה. יִתְכַן, כִּי מִבְּחִינָה מַעֲשִׂית לֹא הִיָּה מִשְׁתַּנָּה הַרְבֵּה, אִךְ תּוֹשְׁבֵי הָעִיר מִתְּנַבְּדִים לְהַצַּעַת זֹאת כְּאִישׁ אֶחָד, בְּלִי הַבְּדֵל מִפְּלָגָה (הִרְכֵּב שׁוֹעֲצַת הָעִירִיָּה: 5 מְקוּמוֹת לְמַפְאִי, 3 לְמַסִּים, 2 הַסּוֹעֵל הַמּוֹרְחִי, 1 צִיּוּנֵי כְּלָלִי), וְהֵם מְפָרְשִׁים אוֹתָהּ כְּנִסְיִישַׁת חֲזִית מִצַּד הַמּוֹסָדוֹת, שִׁדְרָאוּ אֵת עֲצַמֵּם פְּטוּרִים מִלְּדָאוּג לְעִתִּיד הַמִּקוֹם, הִרִי הַשְּׂאֵלָה אֵינְנָה עִירִיָּה אוּ מוֹעֲצָה מְקוּמִית, אֵלָא: מְקוֹם מִתְּפַתַח — אוּ לֹא-יִכְלּוּם. אוֹמְרִים הַחֲרָדִים לְגוֹרֵל הַמִּקוֹם: אֵם לֹא נִקְבַּל הַשְּׂקֵפָה יְסוּדִית לְפִיתּוֹחַ הָעִיר, וְלֹא יִבּוּ גְרַעִין שֶׁל בְּעֵלֵי מְקַבְּצוֹ, הַמוֹכְנִים לְהַפְּשִׁיל אֵת הַשְּׂרוּוֹלִים, תְּתַפְּוֹרֵר בֵּית-שְׂאֵן.

הַנוֹעֵר — לְעִבּוּדָה שְׁחוּרָה

הוּא יֵלֵד יִפְהָ, בְּעַל הַטְּלַטְלִים הַשְּׁחוּרִים בְּמַכְנִסֵי הַקּוֹרְדוֹרֵי הָאֲרוּכִים, אֶטוֹ שְׁמֹה הוּא בֶן עֶשֶׂר, בֶּא מְפָרֵס יוֹחֵד עִם חֲבֵרָיו הוּא מִסְתַּוָּבֵב בְּשַׁחִים בְּצַהֲרָיִים בְּעִיר. „לְמָה לֹא הֵלַךְ הַבֵּיתָה?“ „אֲכַלְנוּ אֲרוּחַת הַצַּהֲרָיִים בְּבֵית-הַסֵּפֶר, יֵשׁ זִמְן“. מַה תַּעֲשֶׂה כְּשֶׁתִּגְדֵּל?“ „אֵינְנִי יוֹדֵעַ, לֹא חֲשַׁבְתִּי עַל זֹה“.

לְקִיבּוּצִים צַעִירִים; מוֹשְׁבֵי עוֹלָם מְקַבְּלִים עוֹרָה מְכֻנִּי מוֹשְׁבִים וְתִיקִים, וְלְמָה לֹא תַעֲזוֹר עִיר פּוֹעֵלִים מְבוֹסָסֵת לְעִיר עוֹלָם, שֶׁהִרְכֵּכָה פּוֹעֵלֵי לֹא פָחוֹת? הֵאֵם עִידִית הִימָה לְמִשְׁלֵל, אֵינָה יִכּוֹלָה לְגַיֵּס כּוֹחוֹת מְקַבְּצִיִּים בְּשִׁבִיל בֵּית-שְׂאֵן?

נִכּוֹן, עִם הָעֵלִיָּה בָאוּ לְעִיר גַּם בְּעֵלֵי הַשְּׂכָלָה וְאֲנָשֵׁי מְקַבְּצוֹ, אִךְ הֵם עוֹזְבוּ בְּהוֹדְמָנוֹת הָרֵאשׁוֹנָה, וְמִי שֶׁלֹּא עוֹזֵב אוֹרֵז עִתָּה אֵת מְזוֹרוֹתָיו, וְמִי שֶׁלֹּא אוֹרֵז אוֹתָן — חוֹלֵם עַל הַשְּׂעָה שִׁיעֲשֶׂה זֹאת, וְמִי שֶׁכִּבְּרָ בֹא מִהַחוּץ לְעִבּוּד, מִשְׁאִיר אֵת מִשְׁפַּחְתּוֹ בְּמִקוֹם „חֲרָבוֹתִי“ יוֹתֵר. תְּהַלִּיךְ מְרַבֵּק: עוֹזֵב אֶחָד — הוֹלְכִים בְּעַקְבוֹתָיו שְׁנַיִם, וּבְעַקְבוֹת

לְיֵלְדֵי בֵּית-שְׂאֵן יֵשׁ רַק בֵּית-סֵפֶר עֶמְמִי, וְחֹו לֹא.

בֵּית-נְכוֹת דְּחוּס וּמְנַזְלָה הַחוֹלָם עַל חֲפִירוֹת.